

Mi kell egy machine vision rendszerhez?

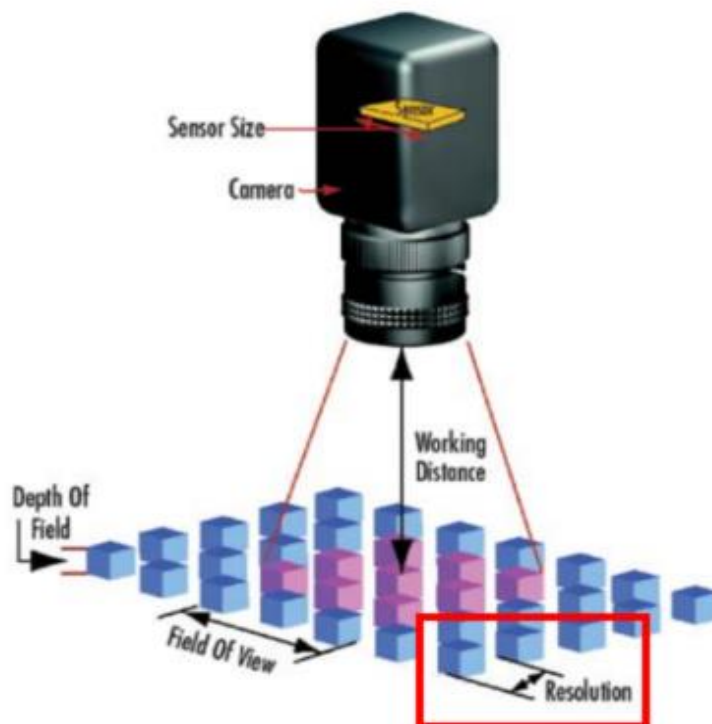
1. Kamera
2. **Objektív**
3. Megvilágítás
4. Képfeldolgozó szoftver
5. Számítógépes hardver
6. Kommunikációs interfészek

2. Objektív

Gépi látás lencsék és felbontása

1. A gépi látás lencsék fő paramétereit

- Fókusz távolság (f): Meghatározza a látómező nagyságát adott tárgy távolság mellett.
- Blende (F-érték): Szabályozza a bejutó fény mennyiségét, befolyásolja a mélységélességet és az expozíciós időt.
- Látómező (FoV): Függ a fókusz távolságtól, a szenzor méretétől és a tárgy távolságától.
- Szenzorméret kompatibilitás: A lencse képátlója legyen nagyobb vagy egyenlő, mint a szenzor átlója.
- Felbontás: A kép részletességét határozza meg optikai és digitális szinten egyaránt.

2. Felbontás részletesen

A felbontás a gépi látásban két fő aspektusból értelmezhető:

1. Kamera szenzorának felbontása (digitális felbontás): az érzékelő által rögzíthető képpontok száma. Minél nagyobb ez az érték, annál részletesebb képet kapunk. Például egy 1920×1080 képpontos kamera 2 MP felbontású, míg egy 4000×3000 pixeles kamera már 12 MP.

2. Lencse optikai felbontása: a lencse fizikai képessége arra, hogy a részleteket továbbítsa a szenzorra. Ez gyakran megapixelben van megadva (pl. 5 MP lencse), de még pontosabban a MTF (Modulation Transfer Function) érték jellemzi.

A nagy felbontás előnyei:

- Precíz mérési képesség
- Finom részletek detektálása (pl. repedések, karakterek)
- Jobb OCR, hibadetektálás, szegmentáció

3. Ajánlott lencse optikai felbontások

Kamera felbontás	Ajánlott lencse optikai felbontása
≤ 2 MP	2–3 MP lencse
3–5 MP	5 MP lencse
6–12 MP	10–12 MP lencse
>12 MP	16 MP vagy telecentrikus optika

4. Fókusz távolság számítása

A megfelelő látómező eléréséhez szükséges lencse kiválasztásához kiszámítható a szükséges fókusz távolság egy egyszerű képlettel:

$$f = (\text{szenzorszélesség} \times \text{munkatávolság}) / \text{látómező}$$

Ahol:

- f : a szükséges fókusz távolság (mm)
- Szenzorszélesség: a kamera érzékelőjének szélessége (mm)
- Munkatávolság: a kamera és a vizsgált tárgy közötti távolság (mm)
- Látómező: a tárgy kívánt lefedett szélessége (mm)

Ez a képlet segít meghatározni, hogy adott szenzorhoz és tárgytávolsághoz mekkora fókusz távolságú lencsére van szükség.

5. Gyakorlati példa – fókusz távolság kiszámítása

Tegyük fel, hogy egy 80 mm széles tárgyat szeretnénk teljes egészében lefotózni egy ipari kamerával, amely 1/2.3” szenzorral rendelkezik (ez kb. 6.3 mm széles). A kamera 300 mm-re van a tárgytól.

A számításához behelyettesítjük az értékeket a képletbe:

$$f = (6.3 \times 300) / 80 = 1890 / 80 = 23.625 \text{ mm}$$

A legközelebbi szabványos fókusz távolságú lencse 25 mm, így ezt választjuk.

Ez a számítás lehetővé teszi, hogy előzetesen meghatározzuk, mekkora területet tud a kamera lefedni, és elkerüljük a túl kicsi vagy túl nagy látómezőt.

6. Pixel/mm számítása

A részletesség másik fontos mérőszáma, hogy a kamerakép hány képpontot tartalmaz milliméterenként. Ez különösen fontos optikai karakterfelismerés (OCR) vagy precíziós mérések esetén.

$$\text{pixel/mm} = \text{horizontális pixel szám} / \text{látómező szélessége}$$

Például, ha a kamera 1920 pixel széles képet készít és a látómező 80 mm, akkor:

$$\text{pixel/mm} = 1920 / 80 = 24$$

Ez azt jelenti, hogy 1 mm széles objektum kb. 24 pixel szélesen jelenik meg a képen.

Általános ajánlások:

- 10–15 pixel/mm: alap detektálás (pl. jelenlét, pozíció)
- 25–50 pixel/mm: részletes vizsgálat, OCR, finom hibák keresése

7. Lencse ajánlások gyakori kombinációkra

Tárgy szélessége (mm)	Munkatávolság (mm)	Szenzorméret (mm)	Ajánlott fókusztávolság (mm)
100	300	6.4	19
80	300	6.4	24
50	200	6.4	25.6
30	200	6.4	42.7

8. Gyakorlati tanácsok

- A túl nagy látómező csökkenti a részletességet.
- A szenzorméret befolyásolja a szükséges lencsét.
- A nagyobb felbontás jobb precizitást ad, de több feldolgozást igényel.
- A gyenge minőségű lencse az egész rendszer teljesítményét visszafogja.
- A számítások segítségével könnyedén előre tervezhető a kamera pozíciója és az elérhető felbontás.

Az optikák szerepe a machine vision rendszerekben

Az objektív a vision rendszer „szeme”, meghatározza a nagyítást, a látómezőt (field of view – FOV) és a képminőséget.

Focal Length (fókusz távolság)

A lencse fókusz távolsága egy alapvető paraméter, amely azt írja le, hogy a lencse milyen mértékben fókuszálja vagy szórja szét a fényt. A nagy fókusz távolság azt jelzi, hogy a fény enyhébb szögben hajlik meg, míg a rövid fókusz távolság esetén a fény meredekebb szögben törik. Általánosságban elmondható, hogy a pozitív fókusz távolsággal rendelkező lencsék a fényt összegyűjtik (converge), míg a negatív fókusz távolságú lencsék szórják (diverge) azt – bár vannak kivételek, különösen az objektum és a lencse közötti távolságtól függően.

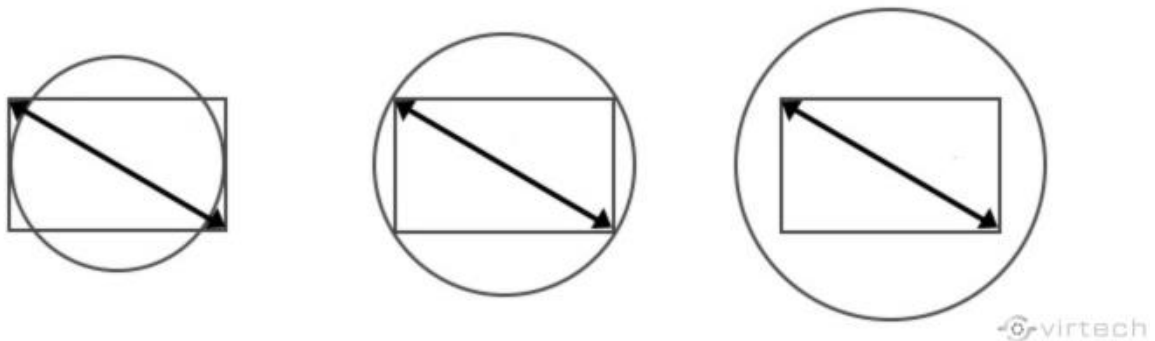
Field of View (FOV) – látómező

A Field of View azt a területet írja le, amelyet egy lencserendszer képes megjeleníteni. Ez az a tárgyfelület, amely kitölti a kamera szenzorát. Meghatározható fizikai méretekkel (például vízszintes vagy függőleges, mm-ben), vagy szögben kifejezve, fokban (angular FOV).

Képarány (Aspect Ratio) magyarázata

A digitális képérzékelők és az optikák geometriai kapcsolatban állnak. A **képarány** a szenzor szélességének és magasságának aránya (pl. 4:3 vagy 16:9). Ez különbözik a **szenzorformátumtól** vagy mérettől (gyakran az átlóval megadva), ami meghatározza, mekkora **image circle**-t (leképezési kör) kell az objektívnek biztosítania.

Az objektív kör alakú képet vetít a szenzorra, amely viszont téglalap alakú – a szenzor képaránya meghatározza, a körnek mely részét rögzíti.

Ha a szenzor képaránya és az objektív image circle-je nem egyezik, a szenzor egy része kihasználatlan lehet, vagy a látómezőn kívül eshet. Például egy 4:3-ra optimalizált objektív 16:9 szenzoron használva sötét (nem megvilágított) sávokat eredményezhet felül és alul.

- Ha nagyobb formátumú objektívet használunk kisebb szenzorral, az egyszerűen „levágja” a képszeleket, de nem okoz vignettálást (sötétedés a sarkokban).

A képarány-eltérés a felbontás elvesztéséhez is vezethet: ha az optika egy adott arányra van optimalizálva, a szenzor egyik dimenziója kihasználatlan maradhat, vagy nem az optimális leképezési régióban dolgozik.

Gyakorlati tanács: a legjobb, ha a használt optika formátuma illeszkedik a szenzorhoz. Azaz az objektív image circle-je teljes egészében lefedi a szenzor átlóját, és a kívánt látómező jól kihasználja a szenzor szélességét és magasságát. Például a legtöbb machine vision kamera 4:3 szenzort használ (pl. 1/2", 2/3"). Egy 4:3-as objektív használata 16:9 szenzorral képvágást és kihasználatlan pixeleket eredményezhet, míg egy nagyobb formátumú optika 4:3 szenzorral teljes lefedést biztosít – kompromisszum nélkül.

További szempontok az objektív kiválasztásánál: **torzítás** és **mélységélesség** (Depth of Field – DOF).

- **Torzítás** egyenes vonalakat görbévé tesz, és eltolja a kép pontjait a valódi helyükről, ezáltal csökkenti a mérési pontosságot.
- **Mélységélesség** (DOF): az objektumtér azon tartománya, amely élesnek látszik a képen. Függ a rekesztől (f-szám):
 - kisebb rekesz (nagyobb f-szám) → nagyobb mélységélesség (DOF)
 - nagyobb rekesz → kisebb mélységélesség (DOF).

Összefoglalva: az optikaválasztás során egyensúlyt kell találni a látómező, nagyítás (fókusz távolság), és a képminőség szempontjai (felbontás, torzítás, mélységélesség) között – az adott alkalmazáshoz igazítva.

A leggyakoribb objektívtípusok:

Fixed Focal Length objektívek:

Ezek fix fókusz távolságú (pl. 25 mm) objektívek, így rögzített szögű látómezőt (angular field of view – AFOV) biztosítanak. A lencse fókuszálásával (az optikai elemek mozgásával) különböző munkatávolságok (WD) esetén eltérő látómező (FOV) érhető el, ugyanakkor a látószög állandó marad. Az AFOV általában fokban van megadva, és a szenzor vízszintes méretéhez viszonyított teljes szögértéket jelöli.

- Rövidebb fókusz távolság → szélesebb látómező
- Hosszabb fókusz távolság → szűkebb látószög, nagyobb nagyítás

Egy egyszerű, vékony konvex lencsénél a fókusz távolság (focal length) az objektívtől hátralévő mért távolság. Általánosságban azonban a fókusz távolságot (focal length) a hátsó fő síktól (rear principal plane) mérjük, amely ritkán esik egybe a lencse mechanikai hátsó végével – emiatt a paraxial számításokon alapuló munkatávolság-értékek (WD) csupán közelítő értékek. A rendszer mechanikai tervezésekor ajánlott a gyártói adatlapokon vagy szimulációkon alapuló adatok használata. A paraxial számítások (mint amilyenek az online lens calculator-ok is) hasznos kiindulópontot adnak, de az eredményeket óvatosan kell kezelni.

Zoom (Variable Focal Length) objektívek:

A fókusz távolság – és ezáltal az AFOV – folyamatosan állítható. Akkor hasznos, ha különböző nagyításokra vagy látómezőkre van szükség objektívcseré nélkül. Például egy 8–48 mm zoom 6×-os arányt kínál. Ugyanakkor mechanikailag bonyolultak: több lencsecsoport egyidejű mozgatása szükséges a fókusz megtartásához, ami drágítja a rendszert, és gyakran rontja a képminőséget. A zoom objektívek nem érik el a fix optikák élességét vagy kontrasztját. Akkor javasoltak, ha menet közbeni látómező-állítás szükséges, máskülönben a fix objektívek jobb felbontás és torzítás szempontjából.

Telecentric objektívek:

Ezek speciális, fix nagyítású optikák, ahol az objektívbe belépő fény sugarai (object-side telecentric) párhuzamosak az optikai tengellyel. Ennek eredménye: a nagyítás konstans marad egy adott munkatávolság-tartományon belül. A **telecentric objektív** gyakorlatilag torzításmentes képet ad: különböző mélységben lévő tárgyak azonos méretűnek látszanak, megszüntetve a perspektivikus hibát (parallaxis). Ez különösen fontos nagy pontosságú méréseknél. Emellett rendkívül alacsony geometriai torzítással dolgoznak. Hátrányuk: méretük nagyobb, drágábbak, és csak egy adott nagyítással használhatók. Olyan alkalmazásokban használatosak, ahol a méretmérés kulcsfontosságú.

A látómező (FOV) módosításának lehetőségei fix fókusztávolságú (focal length) lencsékkel

Három lehetőség van a rendszer FOV-jának megváltoztatására:

1. A legegyszerűbb módja a munkatávolság (WD) módosítása – ha a lencsét távolabb helyezzük a tárgyról, a látómező (FOV) nő.
2. A lencse cseréje egy más fókusztávolságú (focal length) típusra.
3. A szenzorméret módosítása – nagyobb szenzor nagyobb látómezőt (FOV) eredményez ugyanazon munkatávolság (WD) mellett.

Habár a széles AFOV kényelmes lehet, néhány hátránnyal is jár. Rövid fókusztávolság (focal length) esetén a torzítás (distortion) erőteljesebb lehet, amely hatással van az AFOV-ra és változást okozhat a munkatávolsághoz (WD) képest. Emellett a rövid fókusztávolságú (focal length) lencsék általában nem képesek ugyanolyan magas optikai teljesítményre, mint a hosszabb fókusztávolságúak (focal length), és gyakran nem képesek megfelelően lefedni közepes vagy nagyobb méretű szenzorokat.

A látómező (FOV) megváltoztatható továbbá varifocal vagy zoom lens használatával is, amelyek fókusztávolsága (focal length) állítható. Ezek azonban általában nagyobb méretűek, drágábbak, és ritkán nyújtanak olyan teljesítményt, mint a Fixed Focal Length lencsék.

Gyakori hibák és bevált gyakorlatok

- **Szenzor–Lencse illesztés figyelmen kívül hagyása:** Gyakori hiba, hogy a lencse formátuma vagy image circle-je nem illeszkedik a szenzorhoz. Ha a lencse image circle-je túl kicsi, vignettinghez (sötét sarkok) vezet, míg a nem megfelelő képarány (aspect ratio) a szenzor területének pazarlását eredményezi. Mindig ügyeljen arra, hogy a lencse specifikációjában megadott „format” lefedje a teljes szenzor átlót, és hogy a látómező (field of view) megfelelően fedje a szenzor szélességét és magasságát.
- **Felbontásbeli eltérés:** Egy nagy megapixeles kamera alacsony minőségű lencsével (vagy fordítva) való párosítása pazarló megoldás, nem használja ki a szenzor teljes potenciálját, és ez fordítva is igaz. Másként fogalmazva, ügyeljen arra, hogy a lencse resolving power-e (lp/mm) haladja meg a szenzor pixeljeinek felbontóképességét. Ellenőrizze, hogy a lencse legalább 1–2 pixelt képes feloldani line pairként a kép szélein is a választott f-szám mellett.

- **Rekesznyílás (aperture) és mélységélesség (DOF):** További gyakori hiba a nem megfelelő rekesznyílás használata. Az alacsony f-szám (nagy nyílás) ugyan több fényt enged be, de jelentősen csökkenti a mélységélességet (DOF), így a jelenet azon részei, amelyek nem a fókusz síkban vannak, elmosódhatnak. Ezzel szemben a lencse „leállítás” (magasabb f-szám) növeli a mélységélességet (DOF), de kevesebb fényt enged be. Találja meg az egyensúlyt a megvilágítás, az exposure time és a mélységélesség (DOF) igényei között. Például különböző magasságú objektumok vizsgálatához általában nagy mélységélesség (DOF) szükséges (f/8–f/16 vagy több), tehát ehhez megfelelő világítást kell tervezni.
- **A torzítás és kalibráció elhanyagolása:** Minden lencse rendelkezik bizonyos mértékű torzítással, különösen a széles látószögűek. Ha ez nincs korrigálva, mérési hibákat okozhat (a pontok elmozdulni látszanak). Precizitást igénylő alkalmazásoknál használjon alacsony torzítású optikákat (pl. telecentric vagy „low distortion” lens modellek), vagy kalibrálja a rendszert a torzítás kompenzálásához. Fontos megjegyezni, hogy még ha a torzítást ki is kalibrálja, a nem telecentrikus lencse perspektivikus hibát okoz, ha az objektum távolsága változik.
- **A zoom túlzott használata:** Sokan úgy vélik, hogy egy zoom lencse minden látómező (field-of-view) problémát megold. A valóságban azonban a fix fókuszu objektívek gyakran jobb képminőséget adnak, és költséghatékonyabbak, ha a látómező (FOV) nem változik. Zoom lencsét csak akkor használja, ha valóban szükséges.
- **Chief Ray Angle (CRA) és pixelkompatibilitás figyelmen kívül hagyása:** Ha a lencse CRA értékei nem illeszkednek a szenzor pixeljeinek elfogadási szögéhez, problémák, például színárnyalat-eltérések (color shading) léphetnek fel. Mindig ellenőrizze, hogy a lencse az adott szenzor technológiához készült-e (CCD vs CMOS, illetve azok microlens/pixel geometriája szerint).
- **Mount és mechanikai illeszkedés:** Végezetül, győződjön meg róla, hogy a lencse mount típusa (C-mount, CS-mount, F-mount, stb.) megfelel a kamera számára. Számoljon a back focal distance-szel (a lencse hossza) és bármilyen extension tube alkalmazásával is – ha ezekkel nem kalkulál pontosan, a fókusztávolság megghiúsulhat.

Mindig tanulmányozza át a lencse datasheetjét, különös tekintettel az f-szám tartományra, az image circle-re, torzításra, és a modulation transfer function (MTF) értékekre.

Összegzés

Egy gépi látás alapú képkalkoló rendszer tervezése során különös figyelmet kell fordítani az optikára. A lencse határozza meg, hogy a jelenet mekkora részét rögzíti a rendszer (látómező – field of view), valamint a kép élességét és pontosságát. A legfontosabb, egyensúlyban tartandó paraméterek közé tartozik a fókusztávolság (focal length), az érzékelő mérete és oldalaránya (aspect ratio), a munkatávolság (working distance), valamint a kívánt felbontás vagy nagyítás mértéke.

A telecentrikus lencse (telecentric lens) megszünteti a perspektivikus torzítást, amely elengedhetetlen a precíz mérésekhez, míg a fix fókuszu objektív általában a legjobb ár-érték arányt kínálja számos alkalmazás esetében.

Kérjük, ügyeljen az optika kiválasztásakor és konfigurálásakor az alábbiakra: a képkalkoló kör (image circle) lefedettsége, a peremsötétítés (vignetting) elkerülése, az optikai torzítások (lens aberrations) minimalizálása, valamint a megfelelő mélységélesség (depth of field, DOF) beállítására.

Amennyiben szisztematikusan kiszámítja a szükséges látómezőt és felbontást, valamint ellenőrzi a lencse műszaki adatait, elkerülheti a gyakori hibákat. A gyakorlatban mindig javasolt a teljes képalkotó lánc tesztelése valós környezetben, hogy megbizonyosodjon a lefedettség és a képminőség megfelelőségéről.

A megfelelő lencse kiválasztásával és beállításával a gépi látás rendszerek megbízhatóan képesek az érdekes objektumok felismerésére a legkülönbözőbb ipari területeken – a nagy sebességű gyártósoroktól kezdve a robotkaros tárgy kiválasztási (robotic picking) alkalmazásokig.

Telecentrikus optikák ipari képfeldolgozáshoz és mérés technikához

1. Alapelvek és optikai működés

A telecentrikus objektívek speciális optikai rendszerek, amelyek úgy vannak tervezve, hogy a fő sugarak (chief rays) az objektív optikai tengelyével párhuzamosak legyenek – legalább az egyik oldalon (tárgy- vagy képoldalon), adott alkalmazástól függően. Ez a kialakítás kiküszöböli az ún. perspektivikus torzítást, amely a hagyományos (entocentrikus) lencsénél a tárgy-kamera távolság változásával arányos méretváltozásként jelentkezik.

Típusai:

- Tárgyoldali telecentrikus lencse (object-space telecentric): a fő sugarak a tárgyoldalon párhuzamosak, így a lencse látószöge gyakorlatilag nulla. A kép nagyítása nem függ a tárgy távolságától az optikához képest egy adott tartományon belül.

- Képoldali telecentrikus lencse (image-space telecentric): a párhuzamosság a képoldalon áll fenn. Ilyenkor az objektív kimenete "optikailag végtelen" perspektívából látja az érzékelőt, így csökken a hibák érzékenysége az érzékelő pozíciójára.

- Bi-telecentrikus lencse: mindkét oldalon telecentrikus. Ez a konfiguráció ideális a nagy pontosságú mérés technikai alkalmazásokhoz, mert a nagyítás nem függ sem a tárgy, sem a szenzor pozíciójától.

Standard lens

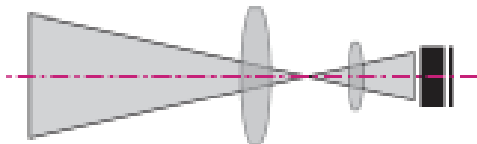
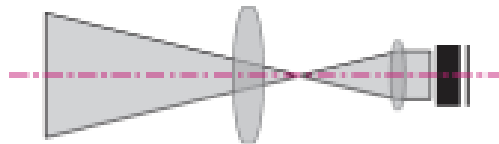
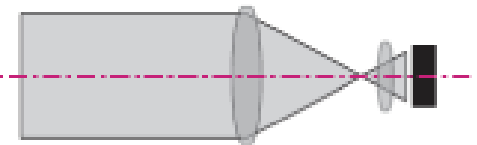

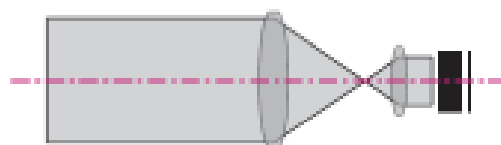
Image-side Telecentric lens

Object-side Telecentric lens

Bi-Telecentric lens

2. Optikai és geometriai előnyök

A telecentrikus optikák főbb előnyei műszaki szempontból:

Konstans nagyítás (magnification invariance):

A telecentrikus optika egyik legfontosabb jellemzője, hogy a nagyítás a tárgy távolság változásától független marad. Ez az alábbi egyszerűsített képlettel jellemezhető:

$$M = f / (f - s')$$

ahol f az objektív fókusz távolsága, s' pedig a képtávolság. A telecentrikus kialakítás miatt a nagyítás M lényegében állandó, még akkor is, ha a tárgy pozíciója kis mértékben változik a munkatávolságon belül.

Minimális geometriai torzítás (<0,1%):

A geometriai torzítást az alábbi képlettel mérjük:

$$D(\rho) = [r'(\rho) - M \times \rho] / (M \times \rho) \times 100\%$$

ahol $r'(\rho)$ a kép sugarának értéke a tárgy sugarához ρ képest, és M a nagyítás. Telecentrikus optikák esetén ez az érték nagyon kicsi, ami garantálja a torzításmentes, lineáris leképezést a teljes látómezőben.

Nagy mélységélesség (Depth of Field, DOF):

A telecentrikus optikákban a látószög alacsony, így a mélységélesség a következő képlettel közelíthető:

$$DOF = 2 \times \lambda \times (f/\#)^2 / n$$

ahol λ a megvilágítás hullámhossza, $f/\#$ az objektív relatív rekeszszáma (fókusz távolság / nyílás átmérő), és n a közeg törésmutatója (általában levegőben kb. 1). Ez a paraméter azt jelzi, hogy mekkora tárgy távolság-változás mellett marad éles a kép, ami a telecentrikus optikák egyik nagy előnye.

Numerikus apertúra (NA):

Az optikai rendszer felbontóképességét az NA határozza meg:

$$NA = n \times \sin(\theta)$$

ahol θ a legnagyobb beesési szög az optikai tengelyhez képest. Telecentrikus lencsénél θ közel 0° , ezért az NA alacsony, ami hozzájárul a nagy mélységélességhez és a torzításmentes képképzéshez.

Parallaxismentes képalkotás:

A párhuzamos fősugarak kiküszöbölik az oldalsó nézetből eredő eltolódásokat, így a mérési pontosság magasabb, különösen belső élek, furatok és precíziós kontúrok esetén.

3. Tipikus alkalmazások

Iparágak és alkalmazásaik:

- Elektronika: Furatátmérő-mérés, forrasztási pontok ellenőrzése, BGA pozícióelemzés
- Félvezetőgyártás: Maszkillesztés, rétegeltolódás vizsgálata
- Orvostechika: Katéter, implantátum geometriai ellenőrzése
- Autóipar: Fogaskerekek, precíziós alkatrészek dimenzióellenőrzése
- Precíziós mechanika: Mikromechanikai alkatrészek méret- és formaellenőrzése
- Mikroszkópia / kutatás: Szubmikron szintű geometriai képelemzés, szilícium wafer vizsgálat

4. Műszaki tervezési szempontok

Amikor telecentrikus optikát választunk, figyelembe kell venni:

- Munkatávolság (Working Distance, WD): Az objektív által fókuszált tárgysík távolsága. A telecentrikus rendszerben a nagyítás ezzel szemben nem érzékeny, de a torzítás növekedhet a túl nagy eltérések esetén.
- Numerikus apertúra (NA): A NA befolyásolja a felbontást és a mélységélességet.
- Nagyítás (Magnification, M): Meg kell felelnie a felbontási és látómező követelményeknek.
- Torzítás: Minél kisebb a torzítás, annál precízebb a mérés.
- Illeszkedés a képérzékelőhöz: Fontos a vignettálás elkerülése és a teljes látómező kihasználása.

5. Technológiai újdonságok

A modern telecentrikus optikák gyártása magában foglalja:

- Kompakt kivitelű, nagy pontosságú rendszerek fejlesztése (pl. Opto Engineering TC CORE sorozat).
- Szenzorspecifikus optikák, melyek maximalizálják a képminőséget adott CMOS vagy CCD érzékelőkhöz.
- Moduláris rendszerek, amelyekben könnyen cserélhető nagyítású elemek és adapterek vannak.

6. Összefoglalás

A telecentrikus optikák a precíziós mérés technika és ipari képfeldolgozás alappillérei, melyek biztosítják a geometriai torzításmentes, nagy mélységélességű és konzisztens nagyítású képalkotást. A fenti fizikai paraméterek és képletek segítségével tervezhető és optimalizálható a rendszer, hogy megfeleljen a legszigorúbb mérési követelményeknek.

Makró objektívek jellemzői a gépi látásban

A **makró objektív** a gépi látásban olyan speciális, fix fókusztávolságú optika, amellyel kis tárgyakat nagyítva tudunk leképezni. Jellemzőjük, hogy nagy nagyítási arányt és rövid tárgytávolságot biztosítanak. Ilyen lencsék például a 12–75 mm gyújtótávolságú C-mount makróobjektívek. Telecentrikus makró lencsék esetén a nagyítást nem befolyásolja a tárgy távolsága, ami mérési feladatoknál hasznos lehet.

Iparági alkalmazási példák

- **Elektronikai gyártás:** PCB-k és félvezetők vizsgálata. A makró objektívek lehetővé teszik az apró áramköri elemek és forrasztások nagyfelbontású képét. Ilyenkor fontos, hogy a lencse torzításmentes és magas felbontású legyen az apró részletek pontos leképezéséhez.
- **Élelmiszeripar:** Idegen anyag-ellenőrzés és minőségellenőrzés. Például folyadékfeltöltésnél gépi látás segítségével azonosítják az esetleges szennyeződések vagy idegen részecskéket (pl. zselés töltetben) a palackokban. Komplex csomagolási folyamatokban a makró szemléltetés pontosan mutatja az apró hibákat is.
- **Gyógyszeripar:** Tabletták, kapszulák és palackok ellenőrzése. A kis méretű gyógyszerformákon előfordulhatnak felületi hibák, törések vagy rosszul nyomtatott szövegek. Ezek a kis tárgyak nagyon nehezen vizsgálhatók emberi szemmel, ezért gépi látás vált szükségessé. Például gyógyszeres tubusok vagy blister-csomagolások feliratozását és integritását makrókamerával ellenőrzik. A magas kontrasztú, éles makrófelvétel segít felismerni az eltéréseket vagy hiányosságokat.

Makró optika paramétere

- **Nagyítási arány (M):** A lencse optikai nagyítása arányként adja meg, mekkora tényleges tárgy részlet képe jelenik meg a szenzoron.
- **Munkatávolság (WD):** A lencse és a tárgy közötti tényleges távolság fókuszáláskor. Általában a nagyobb gyújtótávolságú makrólencsék hosszabb munkatávolságot biztosítanak (pl. 25 mm gyújtótávolsággal ~50 mm WD az 1:1 állásban). A telecentrikus lencsék ennél általában nagyobb, fix munkatávolságot kínálnak, de drágábbak és nagyobbak.
- **Érzékelő:** A makrólencsét úgy válasszuk, hogy lefedje a kamera szenzorméretet. Egy 2/3"-es lencse például nem alkalmas 1"-es vagy nagyobb szenzor lefedésére.
- **Felbontóképesség:** A makró lencsék igen jó felbontásúak, minimális torzítással. A nagyfelbontású lencsék élesebb képet adnak finom részleteknél (pl. egy kábelcsatlakozó apró tüskéinek felismerése).
- **Példaipari felhasználás:** Elektronikai gyártásban makró objektívvel ellenőrzik a paneltöltéseket, forrasztási hibákat és a chippek egyenletességét. Az élelmiszeriparban például csomagolási hibákat és idegen anyagokat keresnek (pl. üvegbe öntött zselékben) a gépi látás segítségével. A gyógyszeriparban kis tablettákat, kapszulákat vizsgálnak formai hibák és feliratok ellenőrzésére. Ezekben az alkalmazásokban a makró lencsék magas felbontása és kis tárgytávolsága biztosítja a szükséges pontosságot.

Mélységélesség (DOF) a gépi látásban

A **mélységélesség (DOF)** a képalkotás azon zónája, amelyen belül a tárgyról készült kép még „élesnek” tekinthető. Más szavakkal a DOF a lencse és a tárgy közötti távolság azon tartománya, amelyen belül a kép még éles marad. A „élesség” itt alkalmazástól függően tetszőleges elfogadható elmosódást jelenthet; minél finomabb részletek fontosak, annál kisebb DOF-ot kell biztosítani. Általánosan igaz, hogy nagyobb F-szám (kisebb rekesznyílás) növeli a DOF-ot, míg nagyobb nagyítás csökkenti.

A DOF közelítő számítására ismert képlet, amely figyelembe veszi az alkalmazott képpontméretet vagy elfogadható elmosódási kört (c). Egy egyszerűsített forma (Geometriai DOF) a makró tartományban:

$$DOF \approx \frac{2N c(1 + M)}{M^2}$$

ahol N a rekeszérték (F-szám), c a megengedett szóródási kör átmérője (például a kamera pixelének mérete), M pedig a lencse nagyítása. Ebből látszik, hogy DOF fordítottan arányos a nagyítással: minél nagyobb a M , annál kisebb a mélységélesség. Továbbá a kis c (finomabb pixelezés) és a nagy N (zártabb rekesz) növeli a DOF-ot. Például egy 10 μ m-es pixelméretű kamerán és $N=8$ állásban, $M=1$ nagyításnál a képlet $DOF \approx 0,3$ mm nagyságot ad, míg $M=0,5$ esetén már kb. 0,9 mm DOF-ot kapunk – ez jól mutatja, hogy a nagyítás felével több mint duplájára nő a mélységélesség.

A gyakorlatban a pontos DOF meghatározása összetettebb: figyelembe kell venni a képrögzítő érzékelő (pl. CCD) felbontását, valamint az objektív diffrakciós határait. Makró lencséknel különösen fontos, hogy a féherek közötti kontraszt ne essen túl alacsonyra; az elfogadható élességet gyakran úgy definiálják, hogy a diffrakciós folt átmérője nagyjából egy

képpontnyi legyen, a geometriai elmosódás pedig szintén egy pixelnyi. Például 10 μm -es pixelméretre kb. $f/10$ rekesz kell a diffrakciós folt pixel-méretére csökkentéséhez; $f/22$ rekesznél viszont a kép már kevésbé lesz éles a nagyobb diffrakció miatt.

A nagyítás és a DOF kapcsolata

Makró tárgyak fényképezésekor a nagy nagyítás arány a DOF szűkülését eredményezi. Ahogy az előző DOF-képlet is mutatja, M növelése a nevezőben lévő négyzetes tag miatt gyorsan csökkenti a DOF-ot. Gyakorlatban 1:1 nagyítást jelentő makró lencsénél a mélységélesség általában néhány száz mikrométeres, de extrém nagyításnál (például 5:1) ez már csak néhány tíz mikron is lehet. Emiatt makró vizsgálatoknál a tárgy kis háromdimenziós kiállásai (pl. furatok, lekerekített élek) sokszor kilógnak a fókusztartományból, akár kis rekesz mellett is.

Egy másik fontos tényező, hogy makró üzemmódban a lencse effektív fényereje csökken: a tényleges F-szám a lencse jelezte értéknél nagyobb lesz

$$\text{hatásos rekesz } N_{eff} = N(1 + M)$$

Ez azt jelenti, hogy adott N beállítás mellett a szenzorra kevesebb fény jut, tehát nagyobb expozíciós idő vagy erősebb megvilágítás szükséges. Összefoglalva: **nagy nagyítás és kis rekesz \rightarrow nagyon sekély DOF, erősebb megvilágítás kell.**

Rekesznyílás, felbontás és DOF kompromisszumok

A lencse rekesznyílásának változtatása alapvetően befolyásolja a DOF-ot és a képminőséget. Kisebb rekesznyílás (nagyobb N) esetén nő a DOF, ám ettől nő a diffrakció hatása és csökken a bejövő fény mennyisége. Mint említettük, nagyon nagy N esetén (pl. $f/22$) a diffrakciós folt már nagyobb lehet, mint egy képpont, ami élességromlást okoz. Ezért általában kompromisszumot kell kötni: a lehető legkisebb rekeszértéket érdemes használni a megnövelt DOF-ért, de közben ügyelni kell, hogy a diffrakció ne rontsa túlzottan a felbontást. Emellett a kisebb rekesznyílás miatt hosszabb záridő vagy erőteljesebb megvilágítás szükséges.

Összefoglalva a fő kompromisszumok:

- *Fényerő vs. DOF:* Zárjuk le a rekeszt (pl. $f/16 \rightarrow f/22$), így nő a DOF, de ugyanakkor nő a diffrakciós elmosódás és kevesebb fény érkezik a szenzorra.
- *Nagyítás vs. DOF:* Nagy M erősíti a DOF csökkenését ($\text{DOF} \approx 1/M^2$ arányban). Ha lehet, válasszunk kisebb nagyítást vagy tartsunk megfelelő távolságot a tárgytól, hogy ne szükséges 100%-os nagyítás.
- *Felbontás vs. DOF:* Nagy felbontású szenzor (kis c) finomabb részleteket enged meg, de kisebb c miatt a DOF is csökken a fenti képlet alapján. Ha nagyon finom részlet akarunk vizsgálni, akkor erős kell legyen az optika és jó fényviszonyokra van szükség.
- *Telecentrikus lencsék:* Speciális esetben, pl. precíziós méretezéshez telecentrikus makró objektívet használnak. Ezek konstans nagyítást és torzításmentes képet biztosítanak, ráadásul nagyobb mérési DOF-ot nyújtanak a normál lencsénél, viszont drágábbak és nehezebbek.

Objektív kiválasztási szempontok

A makró kameraoptika kiválasztásakor a következő főbb szempontokat vegyük figyelembe:

- **Látómező (Field of View, FOV):** Előre definiáljuk a vizsgálandó tárgy méretét, majd ezt a szenzor mérete és a kívánt képbe foglalás alapján kell megszabni a nagyítást. A szükséges nagyítás kiszámítására alkalmas képlet:

$$M = \frac{\text{érzékelő méret (mm)}}{\text{látómező (mm)}}$$

például egy 6 mm széles (2/3") szenzor esetén 1:1 nagyításhoz 6 mm-es látómezőt terítenénk ki. A *Working Distance* ismeretében a megfelelő fókusztávolságú lencsét választjuk (pl. hosszabb fókuszs, ha nagy WD kell).

- **Mélységélességi követelmények:** Ha az alkalmazás szigorú DOF-ot igényel, válasszunk kis rekeszértéket, illetve, ha megoldható, ne használjunk felesleges nagyítást. A mélységélesség-kritikus projektek esetén a lehető legnagyobb mértékben használjuk a legkisebb rekesznyílást; ha magas nagyítású lencsét választunk, akkor válasszunk egy alacsonyabb nagyítású lencsét, amennyire a projekt megengedi.
- **Munkatávolság (WD) és térbeli korlátok:** A fizikai telepítésnél fontos a rendelkezésre álló hely, mivel nagy nagyítás esetén általában közel kell helyezni az objektumot a lencséhez. Ügyeljünk rá, hogy a lencse és a kamera elhelyezése kényelmes legyen, és elegendő hely maradjon a megvilágító berendezéseknek is.
- **Szenzorméret és interfész:** Győződjünk meg arról, hogy a kiválasztott objektív lefedi a kameránk szenzorát. Például a 2/3"-os csatlakozású objektív nem kompatibilis 1"-es kamerával. A szenzor mérete hatással van a látómezőre és a felbontásra is – minél nagyobb a szenzor, annál szélesebb a FOV azonos nagyítás mellett.
- **Felbontás és minőség:** Ha nagy felbontású képet szeretnénk (pl. több megapixel kamerával), érdemes olyan lencsét választani, amely elő van készítve magas felbontás támogatására (MTF-paraméterek, alacsony torzítás). Magasabb kategóriás objektívek jobb kontrasztot és tisztább éleket biztosítanak.
- **Speciális követelmények:** Ha például párhuzamos sugarakat igénylő metrológiai alkalmazásról van szó, telecentrikus objektívet célszerű választani, mert az fix nagyítást és nagy DOF-ot ad.

Összefoglalva, a kiválasztás során ellenőrizzük a látómezőt, a nagyítást és a kívánt működési távolságot (*Working Distance*), illetve vegyük figyelembe a mélységélesség-követelményeket: kis rekesz és alacsonyabb nagyítás növeli a DOF-ot. Ügyeljünk arra is, hogy az objektív mechanikailag illeszkedjen a kamerához (például C-mount) és a telepítési hely korlátaira.